

АКСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ГРОШЕЙ

Постановка проблеми. Гроші як цінність в концепції філософії господарства. При цьому використовувався ціннісний (аксіологічний) підхід. Розглянуті роль та функції грошей в культурі, їх зміст розкрито через функціональний аналіз грошей як цінності. Гроші як одна з фундаментальних складових соціального буття також зазнають істотних, часом радикальних змін. **Метою** даної роботи є розгляд грошей як цінності в контексті філософії господарства, а також визначення місця грошей в господарській культурі як аксіологічної універсалії.

У сучасному українському соціумі відбуваються складні процеси становлення ринкової економіки, безпосередньо пов'язані з появою нових і відмиранням старих суспільних інститутів і відносин. І все це не в останню чергу здійснюється в контексті світових змін, що приводять до серйозних трансформацій як у структурі світоглядних цінностей населення і в цілому в культурі, так і в його повсякденних поведінських практиках. **Об'єктом вивчення** є гроші як одна з фундаментальних складових соціального буття також зазнають істотних, часом радикальних змін. Як відомо, гроші, на думку К. Маркса, є основою капіталізму і його фетишем, а, на думку Г. Зіммеля, «суттю» сучасного західного суспільства. **Основне завдання** полягає в тому, що являють собою гроші як компонент мінливої сучасної господарської культури України.

Перш ніж почати дискурс з приводу грошей як компонента культури, слід попередньо дати визначення таким дефініціям: «господарство», «культура». Першим проблему господарства у філософському сенсі розглянув економіст, релігійний філософ і богослов С. Булгаков у роботі «Філософія хозяйства». У першому розділі його твору міститься розділ «Предварительное определение хозяйства», в якому автор ставить питання про дві інтерпретації поняття «господарство»: вузьку (політекономічну) і широкую (філософську). «По-перше, – пише С. Булгаков, – традиційна інтерпретація господарства, – як воно зазвичай розуміється в політичній економії, пов'язана з планомірною діяльністю людини, направленою на задоволення її матеріальних потреб. При цьому передбачається, що ця діяльність є за своєю суттю трудова діяльність». «Ця істина, – відзначає С. Булгаков, – лежить в основі так званих теорій цінності в політичній економії. Проте, на думку філософа, феномен людського господарства не може бути зведений до його політекономічного розуміння. Наука про господарство – політекономія – не може охопити цілий ряд соціокультурних аспектів господарської діяльності людей: онтологічних, антропологічних, космологічних, культурологічних, етично-естетичних проблем. Звідси неминує виникає необхідність в ширшій, філософській, інтерпретації феномену «господарство». Початковим філософським визначенням С. Булгаковим господарства є наступне: «Боротьба за життя з ворожими силами природи з метою захисту, затвердження і розширення, в прагненні ними оволодіти, приручити їх, зробитися господарем і є те, що в найширшому і попередньому сенсі слова може бути названо господарством». Важко собі уявити розвиток сучасного економічного, політичного, правового знання поза такою категорією культури, як господарство, хоча, як і наголошувалося вище, в недавньому минулому дуже часто це поняття і не використовувалося як семантично самостійне в політекономічних і праксеологічних економічних дослідженнях.

Далі, наступне питання, необхідне нам для розуміння місця грошей в культурі, на яке необхідно відповісти: що таке культура в контексті господарсько-філософських роздумів? У дослідженнях сучасних авторів В. Ільїна і А. Мазаракі «Філософія денег» в розділі «Культура и деньги» авторами представляється своє бачення грошей в культурі. Проте відзначимо їх інтерпретацію поняття «культура». Так, на стор. 328 автори пишуть: «вищі цінності людського буття: свобода, благо, добро, гідність, віра – розкриваються у відносинах людини і культури. Вони виявляються при творенні предметного світу, формуванні типів діяльності і різноманітних відносин, у створенні різних суспільних інститутів, наповненні сенсом навколишнього світу, що і складає культуру».

Проте виникає наступне питання: як співвідносяться між собою поняття «господарство», «культура» і «гроші»? Якщо розглядати культуру як ціннісне «віддзеркалення» господарства, як ми домовилися раніше, то гроші суть цінність, неспростовний факт культурного буття людини в її специфічному існуванні як людської істоти. Саме у такому ракурсі «аксіологічної концепції культури, – як пише В. Корольов, – гроші не менш органічні, вони не просто є одною з найважливіших цінностей життя людини в суспільстві (цінність – те, що значуще для більшості людей), але і дозволяють порівнювати, виражати всі інші цінності, координувати і субординувати їх, аж до цінності людського життя: якщо людина є мірою всіх речей, то гроші – мірою самої людини». І з цим важко не погодитися. Не менш переконливою є і та обставина, що гроші успішно реалізують всі функції культури. Насправді, гроші пов'язують людей (комунікативна), об'єднують їх (інтегративна), забезпечують соціалізацію людини (адаптивна), сприяють передачі суспільного досвіду, діяльних здібностей (трансляційна), руйнують суспільство і людину («демонічна» функція) і ін.

Все це дозволяє говорити про гроші як важливий чинник ціннісної природи в господарській культурі, який ще не отримав належного розгляду у відповідній літературі в нашій соціально-філософській науці. Представлена нами концепція господарства як телеологічної діяльності, культури як втілення цінностей і грошей як цінності вимагає необхідності застосування відповідного методу дослідження, яким є ціннісний (аксіологічний) підхід. Оскільки філософський характер дослідження передбачає наявність гносеологічного аспекту аналізу, то в першу чергу ми повинні визначитися з проблематикою методологічного характеру. На наш погляд, методологією може стати ціннісний (аксіологічний) підхід. Як відомо, аксіологія є розділом філософського знання, що займається дослідженням цінностей як смислоутворюючих основ людського буття, що задають спрямованість і мотивованість людському життю, діяльності і конкретним діям і вчинкам. Згідно з однією із представлених у нашій літературі точок зору, аксіологічний підхід припускає знання про предмети в категоріях засобу і мети, де об'єкт реальності протистоїть суб'єктові як предмет «для мене», «для всіх», тобто знаходиться в ціннісному відношенні до людини. А це означає, що який би зріз буття людини не ставав предметом філософського аналізу, ми скрізь знаходимо ціннісно-організовану реальність – економічну, політичну, ідеологічну, духовну, джерелами руху яких є розвиток і функціонування цінностей, при цьому в кожній з цих реальностей присутні гроші, що також розглядаються нами як цінність.

Проблема грошей як цінності виходить на вищій, «життєвий» рівень одвічної проблеми: які цінності нашої життєвої культури є дійсно справжніми і які ні. Її рішення або хоч би розумне (осмислення) обговорення служать теоретичною передумовою і відповіддю на питання, що ми повинні робити. На поведінку людей не може не впливати «поведінка» їх ціннісних ідей. Навіть неповне, часткове визнання цієї істини вже веде до виправдання існування філософії, у нашому випадку філософії грошей, тієї сфери людської культури, яка і досить в абстрактних, самих, здавалося б, фантастичних своїх побудовах незмінно ставила своїм завданням встановлення принципової залежності між роздумом і дією. Цінності і є (у даному контексті роздуму) сполучною ланкою в цьому двоєдиному діалектичному утворенні, виступають як мотиваційне і інтегративне, нормоване і смислоутворююче джерело людських дій і людської життєдіяльності в цілому. Таким чином, проблема грошей як цінності має пряме відношення до встановлення закономірностей розвитку і функціонування суспільства, культури і їх інститутів; розповсюджується на близьку і правомочну для неї сферу практичних рішень – економічних, політичних, правових, моральних; вона все більш проникає в дослідження сучасної науки і так далі. На

підтвердження цього аргументу слід зазначити, що вже «сьогодні відбувається процес глобалізації, що активізує трансформацію економічної цивілізації у фінансову» (В. Ільїн). «Тепер, – відзначає В. Ільїн, – не господарство, не економіка, не капітал, який рухає вперед господарство, а якесь «динамічне господарство», що підкоряється «ірреальній фінансовій телеології», яка об'єднує усвідомлені і реальні цілі, є визначальним чинником прогресу. Цей триумф економізму, що дійшов до глобального фінансизму, сприяв створенню особливого періоду в історії суспільного розвитку людства, його нового буття, що протікає нині в умовах соціоекономічної реальності, яку можна назвати фінансовою цивілізацією». «... Цивілізація іманентна економіці, яка не може існувати без тотальної ролі грошей». Тоді виникає питання про співвідношення таких цінностей в ієрархії цивілізаційного існування культури: людина і гроші як цінності буття. У будь-якому контексті міркування про цінності головним, основоположним залишається те, що мова йде про людські цінності або цінності, що відносяться до людини. Ця теза фактично є наслідком того (далеко не тривіального і не безперечного) допущення, що суб'єкт, людське життя (життя людства і людини) – безпосередньо первинна і вища цінність у бутті всього суцього. Людина (людство) складає центр ціннісних відносин світу. Все останнє має лише релятивну, порівняно з людським життям, цінність. Дана теза виражає центральну ідею гуманістичної думки і є цілком об'єктивною, а не «моралізаційною» констатацією. Встановленням собі такого високого місця в ієрархії цінностей всього суцього людина зобов'язана тим, що як моральнорозумна істота вона об'єктивно несе в собі визначення обов'язку і відповідальності. От чому сьогодні в Україні відбувається очевидна ерозія традиційних емоціональних зв'язків між людьми, розростається відчуження, про це написано сотні статей і монографій. Що ж до ролі грошей в культурі, то її зміст чітко розкривається через функціональний аналіз грошей як цінності. У літературі виділяють: світоглядну (смыслоутворюючу), регулятивну, ієрархічну, пізнавальну функції.

Отже, про гроші слід і можна вести філософський дискурс, виділяючи різні аспекти прояву грошей разом з прагматичними, етичними, естетичними, релігійними і світоглядними складовими, що, врешті-решт, може дозволити не тільки аналізувати, реконструювати, але і прогнозувати людську соціабельність у бутті.

Література

1. Булгаков С. Н. Философия хозяйства. – М.: Наука, 1990. – 412 с. (Социологическое наследие).
2. Гончарук (Чолач) Т.В., Джугла Н.В., Етнологічні інтенції осмислення українства у філософії Богдана Цимбалістого. // Психологія і педагогіка. – Тернопіль, 2018. - №1-2. – с 155-162.
3. Джугла Н. До питання Українського східного Обряду у рішеннях Замойського скандалу 1720р. / Історія релігій в Україні. – Львів, «Логос», 2005. – с 210-215
4. Філософія: навч. посіб./ Гончарук Т.В., Джугла Н.В., Шумка М.Л., - Тернопіль: підручники і посібники, 2016. – 416 с
5. Електронне джерело: [<http://arjom.ru/wiki/Aksiologija>].